

Human contemplation of flora has always been twofold. On the one hand, there is the sense of wonder when faced with the natural world, and on the other – the innate drive to utilize nature, to consume and market it, to transfer its products from place to place and control its growth. This instrumental attitude towards nature is interwoven into the fabric of relations between humans and is also tied to various forms of community settlement.

The exhibition **Flowers of Our Land** offers a renewed look at flora generally, and at certain plants specifically (olive tree, spiderwort, cyclamen, willow, tumble thistle, and others). It examines the use of plants as a form of communication between groups, as well as a conduit to mediate and separate between groups and the individuals that comprise them – and finally, between these individuals and themselves.

In a much broader context, the exhibition examines the gaping differences between “plants” (meaning the actual organic plant substance) and the “botanical” (meaning the human view of plants, research on their uses, and use of related socio-political imagery). These differences encapsulate the inherent tension between the human attempt to dominate nature and the threat posed by nature’s

wild and ungovernable elements.

Throughout human history, the natural world and the plants within it have always been associated to issues of community and nationality. Plants appear in mythologies and folklore, frequently conscripted to serve as national and community symbols. For example, in the Jewish culture, plants appear in Bible stories about the nation's founding. Some are depicted as wonderous (the divine manifestation in the form of a burning bush appearing to Moses, the olive branch in the story of Noah's Ark), while others are natural indicators of ancestral lands (the return of the twelve spies: "And they told him, and said, We came unto the land whither thou sentest us, and surely it floweth with milk and honey; and this is the fruit of it" - Numbers 13:27). Later, in the Zionist ethos, nature in its entirety was regarded as something to be conquered and controlled by settling the land and building the nation (such as by drying the swamps using eucalyptus trees during the early days of the Zionist movement). This process led to the emergence of the *Tzabar* (prickly pear) – the new Jew symbolized by a natural tool used by the Palestinian natives to demarcate and protect plots of land (today such cacti hedges function as markers only).

The link between plants and politics can be divided into three general categories: symbolic – whereby a certain plant is associated with a particular community/nationality or defines a characteristic

נועה גיניגר, *The Sorrow the Joy Brings*

Noa Giniger, *The Sorrow the Joy Brings*
Collage, 2011
("View of the Tower of the Thundering Winds on the borders of the Lake See-hoo, taken from the Vale of Tombs", 1796)

of that group; mediatory – when plants establish a tangible tie to a land or place (such as providing a food source); and economic – as when plants serve as produce by which a community manages itself and its relations with other communities.

There is an overlap between these categories, at times partial and at times complete. Spiderwort, for instance, colloquially called the “Wandering Jew”, was thus named because of its ability to easily adapt to new habitats and its connection to a Christian legend that tells of the Jew Ahasuerus, doomed to wander until Judgement Day after refusing Jesus, burdened with the cross he carried, as

he sought a place to rest on the way to his crucifixion. In this story, the plant is symbolically related to the Jewish nationality, but the symbolic link stems from a mediatory logic and economic attitude.

This categorization allows us to ascertain the ways in which plants are interlaced into the community story; it helps in the understanding of how communities define themselves and set their affairs in order and – alternatively – how factors external to the community talk about it through the plant’s mediation.

This use of plants often becomes a bone of contention between communities, even providing a direct or indirect screening method that distinguishes between community members and outsiders – such as who can identify certain plants, who’s allergic, who may use plants and in what manner.

The works in this exhibition deal primarily in Israeli culture but also in many others. All depict plants as part of their community story, central elements in that group's self-perception and self-determination – whether symbolic, economic, or mediatory.

And so, what stories do plants tell us about the life and culture of Israel? How do we use plants to draw the boundaries of our community and areas of involvement in it? And how can this become a form of communication?

Ella Littwitz, **Uproot**, 2014

A series of drawings based on the book “The Weeds of Palestine and their Control” by Dr. Michael Zohary, one of the first botanists in the Land of Israel. Published in 1941, the book includes a map of harmful weeds. Littwitz's drawings reconstruct parts of each plant presented in Zohary's notes. Over the years, several of the plants defined by him as “harmful” are now considered “cultivated”, while others were replaced entirely.

Tamar Latzman, **Photograms**, 2015; **Habitat**, 2014

In a series of photograms of the wandering Jew plant, Latzman offers a pseudo-scientific look at the plant and the Jewish identity associated with it. The outcome is a kind of research experiment in terms of analysis and reflection that reveals far more than just the features and components of the studied object. More than anything, this experiment exposes the gaze of the researcher, seeking to ascertain the uniqueness of the Jew, characterizing him and the possible ways to address him, implementing scientific practices and skills upon his image, extracting his secrets and his connection to the land and its place.

The plants depicted in the photograms are cut up, detached from the land and presented for observation and study. They are living-dead plants. In the video “Habitat”, the wandering Jew gets no rest. He finds no place to settle down. For him, movement seems safer. His journey brings to mind an old joke by the comedy duo Dzigal and Shumacher

about looking at oneself and the world from a distance. The soundtrack is taken from the movie “The Dybbuk” (The Possession) and marks the replication of the persecution/persecuted relation. What began with Latzman’s investigation into the role of the Jew and her own place in the diverging and enduring world of artistic endeavor - also a research field - consolidates into a figure that fails to take root, restlessly nomadic. The obsession for place becomes an obsession centered on the search itself. A Dybbuk.

Anat Barzilai, **Extinct Plants**, 2019

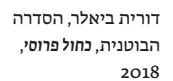
In this work, Barzilai collaborated with the Jerusalem Botanical Gardens to examine local endangered plants, focusing also on the eroding sand dunes. Attempts to develop a protected habitat that will enable plant conservation are an ongoing struggle in a reality of geographic and economic changes threatening the natural world and memory of it. From her personal home desk, Barzilai studies the delicate qualities imperiled by extinction, trying to preserve and nurture an environment unusually not natural to the plants.

Indrė Šerpytytė, **Monument for the Eternal Pursuit of the Ideal**, 2019; **Toppled**, 2016

Throughout the 19th century, the red carnation became the official symbol of the international labor movement. During the 20th century, these flowers were displayed as the emblems of the socialist ideology in the USSR and East Europe. They were used during ceremonies and events, placed on soldiers’ gravestones and at the foot of war monuments. In the work **Monument for the Eternal Pursuit of the Ideal**, Šerpytytė investigates the history and importance of the red carnation during the Soviet period, considering the mechanisms that transformed this flower into a symbol of power and political clout, and the status of this flower today.

In the sound installation **Toppled** that accompanies the monument, Šerpytytė collaborated with a professional narrator who specializes in cinematic and television narrations for the sight

The Kornblume is a native European flower. It is wearing the color of the Prussian army uniform and is a symbol of the one and only Reich. The creation of the synthetic pigment – Prussian blue – has also created a by-product, hydrogen cyanide (prussic acid). Once an unwanted waste, today the Kornblume is an endangered species. In 1806, the Kornblume was promoted from weed to royal symbol when it helped Louise, Prussia's beloved queen, hide from Napoleon's invading troops. The queen kept her children unseen and quiet by hiding in a Kornblume field, weaving wreaths for them from the flowers. The Reich gave the flower a meaning and the flower gave the Reich a symbol.

Dorit Bialer,
Botanical Series,
Prussian Blue,
2018

impaired. In the work, the narrator describes historical photographs edited by the artist, depictions of civilians dismantling monuments after the collapse of the Soviet Union. The vocal account portrays the events that transformed these monuments from powerful ideological symbols into shameful and weird sculptures currently presented in a controversial playground.

Droit Bialer, **The Botanical Series**, 2014-2018

Bialer uses the ancient format of school maps and presents a series of botanical-didactic charts. The plants that appear there are familiar, but their genetic codes have been instilled with the symbolic power and collective memories that appear as biological components of the plants themselves.

The *schulkarte* – study charts – were invented in 19th century Germany. Initially used as study aids for teaching the exact sciences, they were later employed to teach theories of evolution, colonialism, and scientific racism. This propaganda tool, so closely identified with the world of science, is a deliberate combination that raises questions regarding our perceptions of science and geography as objective and absolutely valid disciplines. In this series, the taxonomy exceeds biological classifications to go further, into the realms of emotion, and thus fulfils and reasserts the ambition to categorize values, emotions, and memories.

Reli De Vries, **The Whisperer**, 2016-2019

De Vries tracks the tumble weed - *Akkub* (*Gundelia tournefortii*) in a series of concurrent and contradictory narratives. The akkub is a plant known for becoming easily uprooted from the ground, allowing it to roll about and scatter its seeds. In recent years, the akkub has also played a prominent role in a national conflict. Considered a staple of Palestinian diet for ages, it was declared a protected species and added to the Israeli list of endangered plants 15 years ago. This announcement came after decades in which the Ministry of Agriculture had considered akkub to be a pernicious weed that

harmed habitats of other plant varieties.

At the center of **The Whisperer** stands a video installation comprised of three screens. The first presents a television programme about the efforts being made by Israeli authorities to prevent old Palestinian women from picking akkub (the artist has inserted scientific information in the news bulletins). Another screen shows an akkub leaf blowing in the wind. The third presents a text of competing and conflicting narratives, messages designed to undermine the scientific validity and news worthiness of the piece.

Alongside the video installation is a series of wood rulers, representing numerous possibilities of scale employed to understand natural concepts and the human interpretations they have been given by society. A listening/talking booth also stands nearby, where viewers are invited to sit and face the tumbling weed, listening to its personal song.

Effi and Amir, **The Vanishing Vanishing-Point**, 2014

The Vanishing Vanishing-Point is a video work that opens with a random encounter with an abandoned olive tree in Leopold Park, Brussels, located at the foot of the European Parliament building and near the new home of this artist duo. They first saw the tree several weeks after arriving in the city. Alien to its surroundings, it reflects the alienness of these artists in a European city. Effi and Amir returned regularly to visit the tree, and for seven years documented its slow demise as changing climate and weather conditions finally brought about its death and removal. A year later, a trace of its existence could be found on the Google Street View app. This discovery led to an investigative and contemplative review of the parallel universe of the app – a journey about the experience of foreignness in general, and the place of these two artists in their environment particularly.

Hadas Ophrat, **Cyclamen Crafting – A tribute to Moshe Gershuni**, 2019

The video installation by Ophrat presents a laboratory-like setting for deconstruction of a performance the artist created as a tribute to the

artist Moshe Gershuni after his death. In that work, Ophrat grafted cyclamen tubers onto his body. This scientific-meditative process involved making the plant an extension of himself, and then planting himself in the soil – possibly as an alternative lifeform, or possibly as an experimentation into the experience of death.

The new installation features the deconstruction of the performance into many, often split, perspectives, re-establishing it in a new, human-botanical laboratory.

Noa Giniger, **The Sorrow the Joy Brings**, 2010-2013

Giniger's exhibition works are part of a greater project, including a film, collage series, and blog (<http://the-sorrow-the-joy-brings.tumblr.com>). The project raises the possibility of cheering a weeping willow (*salix babylonica*). Is it possible to formulate an action that leads an existing tree to change its very nature?

The materials used to make the various collages are images from myriad sources, each containing a fragment of landscape featuring a weeping willow. With minimal intervention by the artist, the tree branches, typically heavy and drooping towards the ground, have been cut and upended to now reach upwards.

The video work in the next room presents the attempts to lift the willow canopy in its natural environment using wind generated by industrial fans. As the last fan is turned off, the weeping willow recedes to its original stance.

The exhibition **Flowers of Our Land** constitutes one part of ongoing research and investigation by the IPP (Institute for Public Presence) of the Israeli Center for Digital Art on matters relating to art and action in the public sphere, as well the ways in which communities are established and then operate in relation to their surroundings. The exhibition was sponsored by Mifal HaPais, the Lithuanian Culture Institute, and the Jerusalem Botanical Gardens.

Curator: Udi Edelman

Flowers of our Land

פרחי ארצנו

Participating artists:

Effi and Amir, Dorit Bialer, Anat
Barzilai, Noa Giniger, Relli De Vries,
Ella Littwitz, Tamar Latzman, Indrė
Šerpytytė, Hadas Ofra.

אמנים משתתפים:

אפי ואמיר, דורית ביאלר, ענת ברזילי,
נועה גיניגר, רלי דה פריס, אלה ליטביץ,
תמר לצמן, אינדרה ש'רפיטייט, הדס עפרה

Curator: Udi Edelman

אוצר: אודי אדלמן

Producer: Avigail Surovich

Graphic Design: Guy Saggee – Shual

Hebrew Editing: Asaf Schur

English Translation: Mor Ilan

מפיקה: אביגיל סורוביץ'

עיצוב גרפי: גיא שגיא – סטודיו שועל

עריכה לשונית: אסף שור

תרגום לאנגלית: מור אילן

The Israeli Center for Digital Art

www.digitalartlab.org.il

2019

המרכז הישראלי לאמנות דיגיטלית

www.digitalartlab.org.il

2019

הדס עפרת, הרכבת
רקפות: מחווה למשה
גרשוני, 2019

Hadas Ophrat,
*Cyclamen Grafting:
Homage to Moshe
Gershuni*, 2019

ענת ברזילי, צמחים
נכחדים, 2019

Anat Barzilai,
Extinct Plants,
2019

רלי דה פריס,
הלחשנית,
2016-2019

Relli de Vries, *The
Whisperer*,
2016-2019

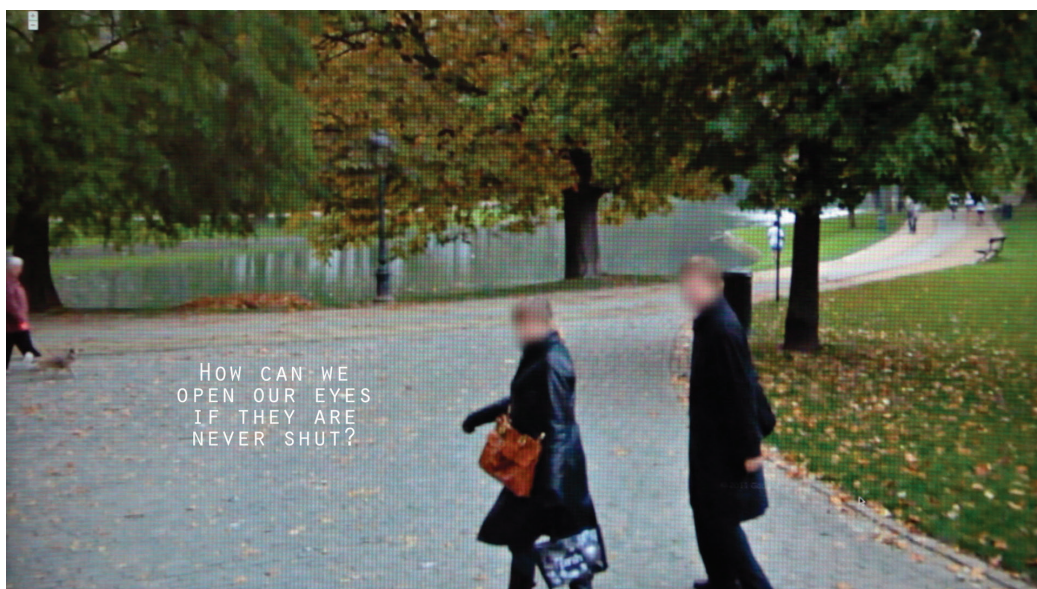

אפי ואמיר, נקודת
המנוח הנגזר, 2014

Effi and Amir,
*The Vanishing
Point*, 2014

אלה ליטביץ, עקורים,
2014

Ella Littwitz,
Uproot, 2014

גם נפרדות, ומכונן אותה מחדש במעין מעבדה בוטנית-אנושית.

נועה גיניגר, 2010–2013 The Sorrow the Joy Brings

עבודותיה של גיניגר בתערוכה הן חלק מפרויקט רחב יותר, הכולל סרט, סדרת קולאז'ים ובלוג (<http://the-sorrow-the-joy-brings.tumblr.com>). בבסיס הפרויקט עומדת חקירת האפשרות לשמח ערבה בוכייה (salix babylonica). האם ניתן ליצור פעולה שתגרום לעץ קיים לשנות את טבעו? חומרי הגלם לשלושת הקולאז'ים המוצגים בתערוכה הם דימויים ממקורות שונים, אשר בכל אחד מהם מופיע נוף ובו ערבה בוכייה. באמצעות התערבות מינורית של האמנית, ענפי הערבה הנוטים בכבדות מטה, אל האדמה, נחתכים ומתהפכים על ראשם, וכך מתרוממים מעלה.

עבודת הווידאו בחדר הסמוך מתחקה אחר הניסיון לרומם את ענפיה של ערבה בוכייה בסביבתה הטבעית בעזרת רוח מלאכותית שמפיקים תשעה מאווררים תעשייתיים. עם כיבוי האווררים, הערבה הבוכייה חוזרת למצבה הראשוני.

התערוכה "פרחי ארצנו" היא חלק מן המחקר והעיסוק הממושכים הנערכים במסגרת המכון לנוכחות ציבורית – המרכז לאמנות דיגיטלית – בנושאים הקשורים באמנות ופעולה במרחב הציבורי, ומתוך כך גם בסוגיות הנוגעות להיווצרותן של קהילות ולאופני קיומן ביחס לסביבה. התערוכה מתקיימת בסיוע מפעל הפיס, מכון התרבות הליטאי והגן הבוטני האוניברסיטאי ירושלים.

אוצר: אודי אדלמן

דה פריס מתחקה אחר עכובית הגלגל (*Cundelia tournefortii*, ובערבית, عكوب [עכוב]) בסדרה של נראטיבים חופפים וסותרים. אחד ממאפייניה הידועים של עכובית הגלגל הוא הינתקותה מן הקרקע, המאפשרת לה לנוע ולפזר את זרעיה. בשנים האחרונות ניצבה עכובית הגלגל גם במוקד של קונפליקט לאומי: הצמח, המשמש צמח מאכל במטבח הפלסטיני, הוגדר לפני כ-15 שנה כצמח מוגן ישראלי. זאת, לאחר שבמשך שנים הגדיר אותו משרד החקלאות כעשב רע, המפריע לגידולי התרבות. במרכז העבודה "הלחשנית" מיצב וידיאו על שלושה מסכים. באחד מוצגת כתבה טלוויזיונית בעניין המאמצים של הרשויות הישראליות למנוע מפלסטיניות מבוגרות לקטוף את הצמח (ב"סרגל המבזקים" מושגל ידע מדעי שליקטה האמנית). על מסך אחר מוצג עלה הצמח המתגלגל ברוח. על המסך השלישי מופיע טקסט המערב נראטיבים מתחרים וסותרים, החותרים תחת נחרצותו של התוקף המדעי והחדשותי ומתווים תהליך גיאוגרפי-פוליטי מקומי, שעכובית הגלגל היא נשאית הכוחות המניעים אותו. לצד מיצב הווידיאו מוצגת סדרה של סרגלי עץ המייצגים אפשרויות שונות של קנה מידה להבנת שפתו של הטבעי והמושגים שהשליכה עליו החברה. על כך נוספת עמדת שיחה/האזנה, שהצופים מוזמנים לשבת בה מול עכובית הגלגל ולהקשיב לקולה האישי.

אפי ואמיר, נקודת המגוז הנגוזה, 2014

עבודת הווידיאו "נקודת המגוז הנגוזה" נפתחת במפגש מקרי עם עץ זית הנטוע בפארק לאופולד בבריסל, למרגלות הפרלמנט האירופי וליד ביתו החדש של צמד האמנים, כמה שבועות לאחר בואם אל העיר. העץ הזר לסביבתו משמש מעין מראה לזרותם של השניים בעיר האירופית. אפי ואמיר שבו וחזרו לעץ, ובמשך שבע שנים צילמו אותו הולך ודועך, בתנאי מזג אוויר משתנים ועל רקע שינויי הסביבה, עד מותו והסרתו. שנה מאוחר יותר מצאו זכר לקיומו באפליקציית Google Street View. הגילוי הוביל למסע בלשי מהורהר בעולם המקביל של האפליקציה – מסע שבמרכזו אפשרות קיומו של הזר בכלל ומקומו של הצמד בסביבה זו בפרט.

הדס עפרת, הרכבת רקפות – מחווה למשה גרשוני, 2019

מיצב הווידיאו של הדס עפרת מציג פירוק מעבדתי של מיצג שביצע במחווה לאמן משה גרשוני לאחר מותו. במיצג הרכיב עפרת פקעות של צמח הרקפת על גופו שלו. התהליך המדעי-מדיטטיבי הפך את הצמח לחלק מגופו של האמן, שנשתל באדמה – ספק צורת חיים חלופית, ספק התנסות במוות. המיצב המוצג בתערוכה מפרק את תיעוד הפעולה לנקודות מבט מרובות ולעתים

בעבודה זו, ברזילי משתפת פעולה עם הגן הבוטני בירושלים ובוחנת צמחים בסכנת הכחדה במרחב המקומי בכלל ובאזורי החולות ההולכים ונעלמים בפרט. הניסיון לפתח סביבת מחיה מוגנת, שתאפשר שימור של צמחים הנתונים על סף הכחדה, הוא מאבק ממושך בשינויים הגיאוגרפיים והכלכליים המאיימים על הטבעי ועל הזיכרון. משולחן הכתיבה שבחדרה בוחנת ברזילי איכויות עדינות שסכנת הכחדה מאיימת עליהן, ומנסה לשמר ולטפח סביבה שלרוב אינה טבעית לחיי הצמח.

אינדרה שרפיטיט, אנדרטה למרדף הנצחי אחר האידיאל, 2016; 2019, Toppled

במאה ה-19 החלו פרחי הציפורן האדומה לשמש סמל של תנועת העבודה הבינלאומית. במהלך המאה העשרים הפכו הפרחים האלה למסמלי האידיאולוגיה הסוציאליסטית בברית-המועצות ובמזרח אירופה. הם שימשו בימי חג ומועד, הונחו על קברי חיילים והוצבו לרגלי אנדרטאות מלחמה. בעבודה "אנדרטה למרדף הנצחי אחר האידיאל" בוחנת שרפיטיט את ההיסטוריה ואת החשיבות של הציפורן האדומה בתקופה הסובייטית, ותוהה הן על המנגנונים שאיפשרו לפרח לסמל כוח פוליטי – והן על משמעותו כיום.

במיצב הקול "Toppled", המתלווה לאנדרטה, שרפיטיט שיתפה פעולה עם קריין מקצועי המתמחה בתיאורים קולנועיים וטלוויזיוניים לקהל לקוי ראייה. בעבודה מתאר הקריין צילומים היסטוריים שנערכו בידי האמנית, ובהם נראים אזרחים המפרקים אנדרטאות לאחר נפילת ברית-המועצות. התיאור הקולי מגולל את האירועים שהפכו את האנדרטאות מסמל אידיאולוגי רב עוצמה לפסלים מבישים, מוזרים, המוצגים כיום בגן שעשועים שנוי במחלוקת.

דורית ביאלר, הסדרה הבוטנית, 2014–2018

ביאלר משתמשת בפורמט המיתולוגי של לוחות לימוד, ומציגה סדרת לוחות בוטנית-דידקטית. הצמחים המופיעים בה מוכרים, אבל בקוד הגנטי שלהם הוטמעו גם הכוח הסמלי ופרטי הזיכרון הקולקטיבי שהיו בביכול לחלק מן הביולוגיה של הצמח. לוחות הלימוד (schulkarte) הומצאו בגרמניה במאה ה-19. תחילה היו אמצעי עזר להוראה בתחום המדעים המדויקים, ולאחר מכן שימשו גם ללימוד תיאוריות בנוגע לאבולוציה, קולוניאליזם ותורת הגזע. שימוש תעמולתי בכלי המזוהה עם עולם המדעים הוא שילוב מודע לעצמו, המעלה תהיות בנוגע לתפישתנו שלנו את המדע והגיאוגרפיה כדיסציפלינות אובייקטיביות, שתוקפן אבסולוטי. השימוש בטקסונומיה חורג מן התחום הביולוגי אל מחוזות הרגש, ובכך מגשים ומעיד על השאיפה למיין ערכים, רגשות וזיכרון.

דווקא את מבטו של החוקר המבקש לזהות את ייחודו של היהודי, לאפיין אותו ואת הטיפול האפשרי בו, ליישם פרקטיקות מדעיות עליו ועל כישוריו, לחלץ ממנו את סודו ואת יחסו לאדמה ולמקום.

הצמח הנגלה בפוטוגרמות חתוך לחתיכות, מופרד מהאדמה כמצע להתבוננות ולימוד. זהו צמח חי-מת. בווידיאו "בית גידול", היהודי הנווד אינו יודע מנוח. הוא אינו מוצא מקום להתיישב בו. נדמה שהתנועה בטוחה מבחינתו פי כמה. מסעו מעלה על הדעת בדיחה ישנה של דז'גאן ושומאכר: הוא מסתכל על העולם ועל גורלו-שלו מנקודת מבט שמחוץ לדברים עצמם. מוזיקת הרקע, הלקוחה מן הסרט "הדיבוק", מסמנת את שבפולו של היחס נרדפות/רדיפה בכל מקום ומקום. מה שהחל אצל לצמן במסע לבירור מקומו של היהודי ומקומה שלה עצמה בעולם מתמשך ומסתעף – העיסוק האמנותי-מחקרי עצמו – אינו מצליח להכות שורש, ומתרוצץ באי-נחת. האובססיה למקום נעשית לאובססיית החיפוש אחר מקום. דיבוק.

אינדרה שרפיטייט,
אנדוטא למרדף הנצחי
אחר האידיאל, 2019

Indrė Šerpytytė,
*Monument for the
Eternal Pursuit of
the Ideal*, 2019

סדרת רישומים המבוססת על הספר "העשבים הרעים בישראל והדברתם" מאת ד"ר מיכאל זהרי, מראשוני הבוטנאים בארץ-ישראל. הספר, שראה אור בשנת 1941, כולל מיפוי של העשבים המזיקים בארץ. רישומיה של ליטביץ משחזרים חלקים מכל צמח שזהרי מאזכר ברשימותיו. בחלוף השנים, כמה מן הצמחים שזהרי הגדיר "רעים" החלו להיתפש כ"מתורבתים", ואחרים תפסו את מקומם.

תמר לצמן,
פוטוגרמות

Tamar Latzman,
Photograms
2015

תמר לצמן, פוטוגרמות, 2015; בית גידול, 2014

בסדרת פוטוגרמות של היהודי הנודד, תמר לצמן שולחת מבט כמו-מדעי הן בצמח גופו והן בזהות היהודית. התוצאה היא מעין ניסוי מחקרי בניתוח ובשיקוף – אך יותר מאשר הוא עומד על מהותו, מאפייניו ומרכיביו של אובייקט המחקר, ניסוי זה חושף

(חזרתם של שנים-עשר המרגלים המספרים כי "בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדִבֵּשׁ הוּא זֶה פְּרִיָּהּ", במדבר י"ג, כ"ז). מאוחר יותר, במיתוס הציוני, נמצא כי הטבע כולו נתפש כמושא שיש להשתלט עליו ולרסנו עם כיבוש הארץ ובניית האומה (לדוגמה, ייבוש בצות באמצעות עצי אקליפטוס בראשית ימי התנועה הציונית). תהליך זה מוביל לעלייתו של הצבר: היהודי החדש, שסמלו הוא הצמח ששימש כלי טבעי בידי תושבי הארץ הפלסטינים לשם תיחום שטחים והגנה עליהם (כיום נותרו גדרות הצבר הללו בגדר סימנים בלבד).

את הקשר בין הצמחי לפוליטי אפשר לחלק לשלוש קטגוריות כלליות: סימבולית, ובה צמח מסוים מזוהה עם הקהילה והלאום או מגדיר מאפיין מסוים שלהם; מתווכת, ובה הצמח מייצר קשר ממשי עם האדמה או המקום (כמקור תזונתי, לדוגמה); וכלכלית, ובה הצמח משמש סחורה שבאמצעותה נערכת הקהילה בינה לבין עצמה ומול קהילות אחרות.

בין הקטגוריות הללו מתקיימת חפיפה, לעתים חלקית ולעתים מלאה. ניקח לדוגמה את צמח היהודי הנודד: שמו ניתן לו משום שהוא מסתגל בקלות למקומות גידול שונים, ובזיקה לאגדה הנוצרית המספרת על היהודי אחשוורוש שנידון ללכת בדרכים עד יום הדין לאחר שגירש מפתח ביתו את ישו, שביקש לנוח שם בדרכו למקום הצליבה. בסיפור זה הצמח מחובר ללאום היהודי בקשר סימבולי, אך הקשר הסימבולי הזה עצמו מתפקד תחת היגיון מתווך והיגיון כלכלי.

חלוקה קטגורית כזו מאפשרת לנו לעמוד על האופן שבו צמחים נארגים לתוך הסיפור הקהילתי, ועל ידי כך להבין גם את האופנים שבהם הקהילה מגדירה ומארגנת את עצמה – ולחלופין, את האופן שבו גורמים חיצוניים לקהילה מספרים עליה, בתיווך צמחי.

שימוש זה שאנו עושים בצמחים הופך אותם לא פעם למוקד של מאבק בין קהילות ואף למנגנון סינון ישיר או עקיף המאפשר לזהות מי חלק מהקהילה ומי זר לה – מי יודע למשל לזהות צמח מסוים, מי אלרגי לצמח אחר, אך גם למי מותר להשתמש בצמח ובאיזה אופן.

העבודות בתערוכה שלפניכם עוסקות בעיקר בתרבות הישראלית, אך גם במופעים של תרבויות אחרות. כבולן נשזר הצמח בסיפור הקהילתי ומתגלה כמרכיב מרכזי בתפישתה העצמית ובהגדרתה העצמית של הקהילה – בין אם תפקידו סמלי או כלכלי ובין אם הוא משמש מנגנון מתווך.

ואם כך, איזה סיפור מספרים לנו הצמחים ביחס לחיים ולתרבות בישראל? כיצד אנו משתמשים בצמחים כדי להתוות את גבולות הקהילה ואת מרחבי ההשתתפות בה? וכיצד יכול השימוש הזה להיות לצורת תקשורת?

המבט האנושי בצמח כפול מאז ומעולם. מחד גיסא, יש בו משום התפעלות מן הטבע. מאידך גיסא, צפונה בו השאיפה להשתמש בטבע, לצרוך אותו ולסחור בו, להעביר אותו ואת תוצריו ממקום למקום ולשלוט בגידולו. יחס אינסטרומנטלי זה לטבע נשזר במארג היחסים בין בני אדם לבין עצמם, ונקשר גם בצורות שונות של התארגנות קהילתית.

התערוכה "פרחי ארצנו" מציעה מבט מחודש בצומח בכלל ובצמחים מסוימים בפרט (עץ הזית, היהודי הנודד, הרקפת, הערבה הבוכייה, עכובית הגלגל ואחרים). היא מתחקה אחר השימוש בצומח כצורה של תקשורת בין קבוצות, כמו גם כמדיום המתווך ומפריד בין הקבוצות הללו לבין הפרטים המרכיבים אותן – ובין הפרטים הללו לבין עצמם.

בהקשר רחב אף יותר, התערוכה בוחנת את הפער הנפער בין ה"צמחי" (היצור האורגני גופו) לבין ה"בוטני" (המבט האנושי בצמח, המחקר על אודותיו, השימוש החברתי-פוליטי בדימויו). בפער זה צפון גם המתח בין הניסיון האנושי להשתלט על הטבעי לבין האיום אשר מאפייניו הפראיים והבלתי נשלטים של הצמחי מציבים על האנושי והקהילתי.

לאורך ההיסטוריה האנושית, הטבע בכלל והצומח בפרט נקשרים שוב ושוב בסוגיות של קהילה ושל לאום. הם מופיעים במיתולוגיות ובסיפורים העממיים, ומגויסים למערך הסמלים הלאומיים והקהילתיים. בתרבות היהודית-ישראלית, לדוגמה, נוכל למצוא אותם בסיפורים תנ"כיים העוסקים בהיווצרות האומה. שם נמצא צמחים המופיעים מתוך הקשר פלאי (הסנה הבווער בהתגלות האלוהית בפני משה, ענף הזית בסיפור תיבת נוח), כמו גם צמחים וביטויים אחרים של עולם הטבע הקשורים בזיהוי ארץ האבות